

dualistického pojetí socialismu i odporem k uměleckým konvencím připoutávala k sobě ve svých začátcích mnoho básníků generace 90. let i mladších. Po r. 1900 se však v orgánu českých dekadentů začínaly stále silněji odrážet krize, k nimž vedlo extrémně individualistické pojetí umění, popírající jakoukoliv vazbu s nadosobními společenskými tendencemi; v konfrontaci s konkrétním vývojem poezie se rychle vyžívalo i křečovitě estétské gesto. Procházka jako redaktor i jako přispěvatel zůstával v těchto letech uzavřen v kruhu autorů, kteří s epigonskou setrvačností obměňovali a rozměňovali program *Moderní revue*, a ve svém osamění se rychle odcizoval vývoji české literatury po symbolismu. V posledních letech života se tento bývalý odpůrce maloměšťáckých národních iluzí a tvrdý kritik společensky služebné literatury paradoxním zvratem dostal do tábora konzervativního nacionalismu a kulturní reakce, ztratit všechen smysl pro novou tvorbu a živé hodnoty umění.

Antonín Jaroslav Puchmajer

/ 1769 - 1820 /

Organizátor „první novočeské školy básnické“ na přelomu 18. a 19. století a přední tvůrčí zjev této skupiny. Proslul zejména jako autor bajek a vlastenecké lyriky.

Pocházel z řemeslnické rodiny z Týna nad Vltavou, narodil se 7. 7. 1769. V Českých Budějovicích vystudoval gymnázium, v Praze filozofii a teologii. Kaplanoval deset let na různých místech v Čechách, od r. 1806 byl farářem v Radnicích u Plzně. Zemřel v pražské nemocnici 29. 9. 1820. Již za studií ovládal několik jazyků, měl jazykovědné nadání, studoval také u J. Dobrovského a spolupracoval s ním na jeho německo-českém slovníku. Podle systému Dobrovského zpracoval a s jeho předmluvou vydal mluvnici ruštiny. Sestavil mluvnici cikánštiny a připojil k ní „hantýrku aneb českou řeč zlodějskou“.

Ještě v době pražských studií seskupil Puchmajer kolem sebe ty, kdo se stejně jako on pokoušeli obnovit českou uměleckou poezii, a jejich práce vydával tehdy i později ve sbornících. Vydal tak celkem pět almanachů s názvy *Sebrání básní a zpěvů* (1795, 1797) a *Nové básně* (1798, 1802, 1814). Almanachy obsáhly tvorbu většiny soudobých básníků, a to jak z generace redaktorovy (Š. Hněvkovský, V. Nejedlý, J. Nejedlý, J. F. M. Rautenkranc, J. Jungmann, F. V. Hek), tak z generace starší (F. M. Pelcl, F. J. Vavák) i mladší (A. Marek, V. Hanka, V. A. Svoboda), přispěvateli byli i Moravané (A. Kuča, T. Mnich) a Slováci (Š. Leška, J. Palkovič, B. Tablic). Jako jazykovědec měl Puchmajer smysl pro systém a zakladatelem

„první novočeské školy básnické“ se stal především tím, že poezii své družiny budoval na soustavě norem jazykových a poetických, a tak jí dal systémový základ, řád schopný poskytnout nově se orientující české poezii potřebnou oporu i kulturní začlenění. Puchmajerovci zavedli do své praxe Dobrovského zásadu, že je vzhledem k vlastnostem češtiny pro český verš jediné vhodná prozódie sylabotónická, tj. že verš vymezený počtem slabik (syllab) je rytmicky organizován podle slovního přízvuku (tónu). Puchmajer v předmluvách ke sborníkům vyložil Dobrovského zásady, pokusil se i teoreticky rozšířit jejich platnost a hlavně prakticky obsáhnout sylabotónickou osnovou různá metra soudobé i antické poezie. Sylabotónický princip je dodnes principem českého pravidelného verše. Pozdější vývoj se však vzpíral rytmické mechaničnosti puchmajerovců, v jejichž verši se většinou kryl počátek slova s počátkem stopy.

Klasicistická poetika v té podobě, jak si ji uzpůsobilo evropské měšťanské básnictví 18. století, byla dalším systémovým základem puchmajerovské poezie. Byla to semknutá soustava poetických norem – odpovídající vyhraněnému životnímu stylu a semknuté soustavě norem životních – a měla zřetelně vymezené představy o oblasti poetična, o jednotlivých básnických družích, o formách lyrické a epické poezie, o vztazích mezi námětem a žánrem, funkcí a stylem. Takto normovaná klasicistická poezie byla dílem rozumu, nápaditosti a také veršovnické dovednosti i hravosti, osobitost autorovy lidské tváře v ní neměla místo, stejně jako nebylo jejím úkolem básnický navozovat nový pohled na skutečnost. Sloužila k vyjádření zavedeného a přijatého, k pojmenování obvyklých životních úkazů, událostí a citových stavů, k oslavě, výchově, vtipné zábavě i posměšku. Tvorba puchmajerovců pokryla co do námětů a žánrů poměrně značnou plochu klasicistické poetiky, především v menších formách. Zahrnuje ódu, básnické psaní, anakreontskou a pastýřskou idylickou lyriku, sentimentální, žertovné, přírodně popisné, vojenské i milostné písně, poezii obřadní (gratulační a smuteční verše, zpěvy ženců, pomlázky, ukolébavky), epigramy, bajky, didaktickou, moralizující a satirickou poezii, balady a romance, humoristickou a historickou epiku. Část této tvorby jsou překlady (Vergilius, Horatius, Hölty, Cheraskov, Kniažnin aj.), ostatek většinou adaptace nebo parafraze (zvláště polských a německých předloh) situované do českého prostředí hlavně jmény osob a míst. S českou skutečností se tematika této poezie stýká jen ojediněle, např. postavami a ději historických básní nebo vlasteneckými projevy v lyrice.

Pro většinu evropských literatur byla klasicistická poezie v době, kdy se k ní obrátili puchmajerovci, již minulou záležitostí. Její poetika však dosud představovala základní usoustavněné pojetí literatury, na této poetice dosud stála školská literární výchova, a tedy i běžné vzdělánecké představy o poezii. Naplňující českým básněním tyto obecné představy, uvedli puchmajerovci českou poezii do sféry literatury umělecké. Tím, že dokázali vytvořit poezii spjatou kompaktním normativním řádem, vytvořili dostatečně pevný

základ, od něhož se mohl – třeba v polemickém nesouhlasu – odrazit další vývoj.

Mezi přispěvateli almanachů byl Puchmajer jednou z nejvýraznějších básnických osobností; svou tvorbou chtěl uspokojit především náročné, literárně vzdělané publikum. Jeho básnický sloh, založený na slovníkově bohatém konkrétním pojmenování věcí a jevů, vyznačuje přehledná výstavba věcná i jazyková a plynulost básnické dikce. S jistotou vládl širokou škálou žánrů, od vznešené ódy (*Óda na Jana Žižku z Trocnova*) až po žertovné písně. Jeho adaptace bajek, v nichž dovedl uplatnit smysl pro pointu, čtenářsky žily po celé 19. století; jeho vlasteneckou lyrikou (*Na jazyk český*) začíná naše politická poezie. Podle polské předlohy zpracoval Puchmajer překlad Montesquieuova *Chrámu gnidského* (1804), galantní milostnou poezii psanou původně jako doprovod k Watteauovým rytinám. Soubor Puchmajerových básní *Fialky* vyšel až posmrtně (1833), stejně jako jeho *Rýmovník aneb Rýmovní slovník* (1824).

Ladislav Quis

/ 1846 - 1913 /

**Básník, překladatel a kritik, příslušník ruchovské generace.
Vydával také české klasiky a napsal cenné vzpomínky.**

Narodil se 7. 2. 1846 v Čáslavi, jeho otec byl městským lékařem. Studoval gymnázium v Praze, v Havlíčkově Brodě a v Táboře, kde se už živě účastnil studentského literárního dění. Právnická studia na pražské univerzitě zakončil doktorátem. Byl činný jako žurnalista krátce v Sabinově Slovanu, od r. 1872 v Národních listech. Od r. 1881 byl dva roky advokátem v Čáslavi a potom dlouhá léta v Přelouči. Sklonek života (od r. 1908) trávil v Praze, zemřel 1. 9. 1913 v Černošicích.

Quis vstoupil do literatury se spisovateli almanachu Ruch a svou první sbírku, představující charakteristické přednosti i slabosti poezie tohoto zaměření, také podle generačního manifestu nazval: dal jí titul *Z ruchu* (1872). Quis nebyl básník smyslové nebo citové inspirace, nýbrž spíše typ intelektuální. Měl dostatek vkusu, vnímavosti a vzdělání, aby umělecky ztvárnil to, čím žila jeho doba a co bylo v její atmosféře, ale nedostávalo se mu osobitosti, aby vtiskl svým veršům výraznější tvářnost. Jeho lyrika nadšeně a oddaně opěvuje ideál vlasti a svobody. Současníci oceňovali na jeho poezii i rétorický patos vznešeně svazující slova a obrazy, mohutnou intonaci řečnických otázek a oslavných apostrof i konečně všeobecnost představ. Quis silně zdůrazňoval rovněž lidovost své tvorby; spočívala v tom, že se chtěl přiblížit „prostonárodnímu“ tónu, a to v písňové lyrice